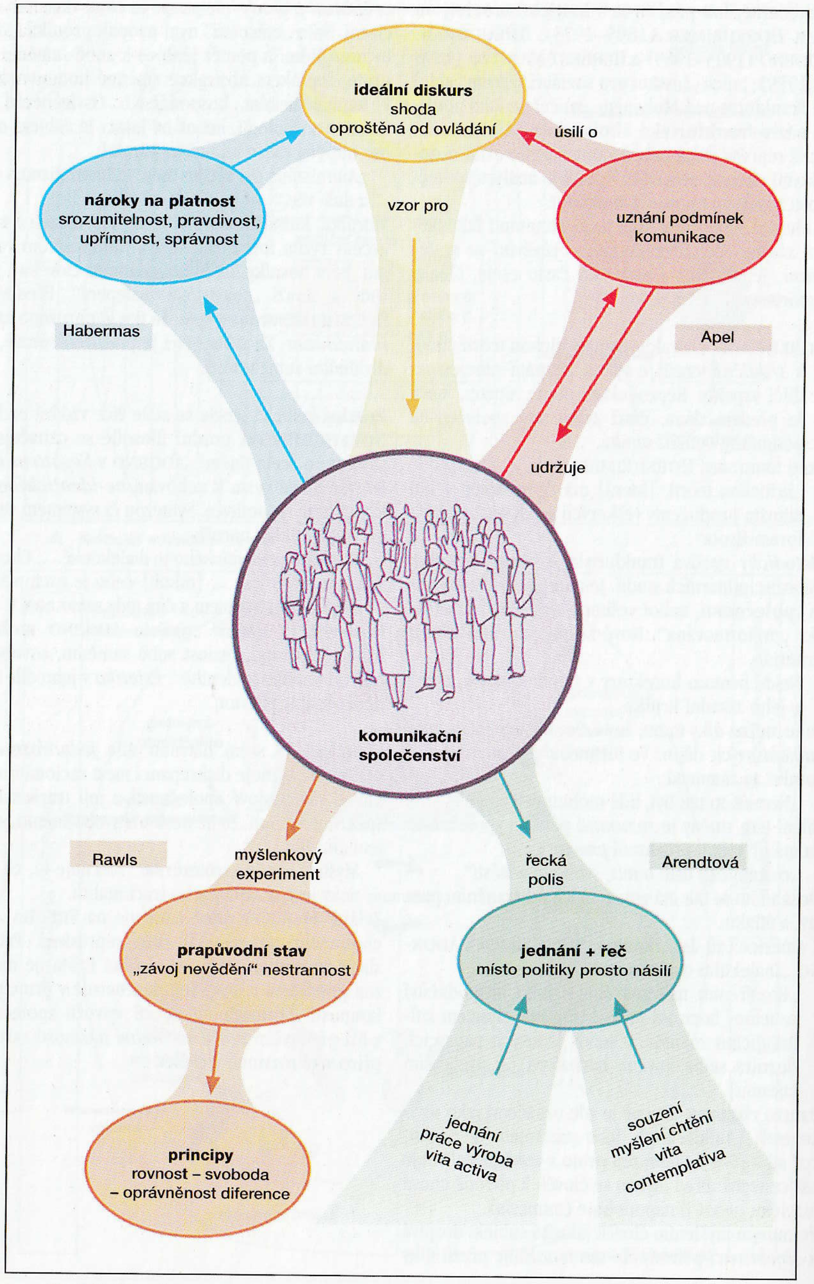

Sociální filosofie

Jürgen Habermas (nar. 1929) zkoumá základy kritické teorie společnosti. Ve spise *Poznání a zájem* (1968) ukazuje, že každá zdánlivě objektivní věda je motivována **zájmy, které vedou poznání.**
V základě *empiricko-analytických* věd tkví *technický* zájem, jehož smyslem je zajistit chování kontrolující svůj úspěch. *Historicko-hermeneutické* vědy se řídí *praktickým* zájmem a jejich cílem je rozšířit možnosti porozumění. Obě podléhají tlakům společenských životních podmínek.

Kritická věda, již je třeba založit, je vedena *emancipačním* zájmem.

Idea zralosti jakožto prohlédnutí ideologických zástěrek je podle HABERMASE ukotvena již ve struktuře *jazyka*. Každý, kdo vůbec hovoří, již předpokládá, že je možno dosáhnout svobodné shody.
Kritická teorie společnosti se tedy musí obrátit k universálním podmínkám možného dorozumění.
Východisko takovéto **universální pragmatiky** se nachází v tom,

„že každý komunikativně jednající musí při uskutečňování libovolného jazykového jednání vznést universální nároky na platnost a předpokládat, že jim lze dostát".

HABERMAS uvádí čtyři **nároky na platnost:**

srozumitelnost vyjádření, *pravdivost* výroku, *upřímnost* úmyslu a *správnost* norem.

Komunikativní jednání musí být schopno obhájit své nároky na platnost ve formě **diskursu**. Ten představuje ideální mluvní situaci, v níž má každý dotčený stejné možnosti vyjádřit se a je oproštěn od vnitřních i vnějších tlaků. Faktické komunikativní jednání představuje i v ideálním případě úspěšný diskurs tehdy, pokud se nevyskytuje žádné jednání, které by nespočívalo na obecné shodě.

Karl-Otto Apel (nar. 1922) souhlasí s HABERMASEM v konsensuálně-teoretickém pojetí platnosti, avšak liší se tím, že přijímá možnost *nejzazšího opodstatnění*. Jeho **transcendentální pragmatika** chce proto prokázat existenci nejen universálních, ale zároveň i nutných podmínek pro platnost norem.

Východisko tvoří již neredukovatelné **komunikativní společenství** mezi lidmi.

Každý, kdo pronese výpověď a vznese nárok na platnost, již musí implicitně uznat podmínky možnosti komunikace a nemůže je popřít, aniž by upadl do sporu. Principy argumentace zároveň obsahují základy *normativní etiky*, protože účastníci argumentace museli uznat pravidla mezilidského styku a spolupráce.
Odtud vyplývají **základní normy:**

– je třeba zachovat lidstvo jakožto *reálné* komunikativní společenství,
– je třeba usilovat o *ideální* komunikativní společenství v takových společenských poměrech, které jsou prosty donucování; toto společenství musí nastolit všeobecnou shodu ohledně všech rozumně obhajitelných nároků všech svých příslušníků.

V centru *Teorie spravedlnosti* **Johna Rawlse** (nar. 1921) stojí otázka, podle jakých zásad je nutno ve společnosti vymezit vzájemná práva a svobody občanů a vzájemné rozdílení dober.
K projasnění této problematiky RAWLS uskutečňuje *smluvně teoretický myšlenkový experiment:*

Představme si **prapůvodní stav**, v němž se lidé scházejí, aby stanovili základní pravidla své budoucí společnosti.

Aby se zaručil morální princip *nestrannosti*, nacházejí se osoby v prapůvodním stavu za *„závojem nevědění"*, tj. neznají své vlastní schopnosti, společenské postavení atd. Rozhodli by se proto pro společenskou strukturu, která bere v potaz možné zájmy všech.
Tak by byly stanoveny dva **principy:**

„1. Každý má mít stejné právo na co nejobsáhlejší systém těchže základních svobod, jenž je slučitelný se stejným systémem pro všechny ostatní.
2. Společenské a hospodářské nerovnosti se mají utvářet tak, že (a) lze rozumně očekávat, že výhodně poslouží každému, a (b) jsou spjaty s postavením a úřady, které jsou každému přístupné."

Druhý princip, *princip diference*, stanovuje, že společenské nerovnosti jsou legitimní jen tehdy, pokud přinášejí výhody i nejslabším (tzv. princip „maximin").

Politická filosofie **Hannah Arendtové** (1906 až 1975) je vystavěna na teorii jednání, která navazuje na ARISTOTELA.

Existují tři *základní aktivity* – práce, výroba a jednání. Právě jednání je pravým místem politiky.

Jednání a řeč vytvářejí prostor *oproštěný od panství*, v němž lidé vstupují do vzájemných vztahů, vyjednávají a přesvědčují se. Politická *moc* se proto pojímá jako schopnost komunikativního jednání, pro niž je násilí zničující. Novověké oceňování *práce* odstraňuje prostor jednání; byrokratizace, technika a masová existence posilují depolitizaci, která dláždí cestu systémům totalitární vlády.